

УДК 94 (477.7)

Котляр Ю.В., Миколаївський навчально-науковий інститут Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Котляр Юрій Вадимович (1969 р.н.). У 1991 р. закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. Д.і.н., зав. кафедри історичних дисциплін Миколаївського навчально-наукового центру Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова. Коло наукових інтересів – *неп і селянство Півдня України*.

Модернізаційні процеси в Південній Україні

Турченко Г.Ф. Південна Україна на зламі епох (1914-1922 рр.): Монографія. – Запоріжжя: Просвіта, 2005. – 324 с.

В останній час однією із головних проблем, яка цікавить історичну громадськість стала тема модернізації в Україні. Тим більше, що гносеологічний потенціал поняття “модернізація” слід розглядати в якості синтезуючої концепції по відношенню до української історії. “Модернізація” дозволяє погасити суперечності між “загальним” та “окремим” в контексті історичного процесу. Користь застосування поняття “модернізація” полягає в тому, що воно не тільки не ігнорує наявність конкретних досліджень, але і вимагає їх використання для адекватного висвітлення перебігу історичних процесів.

Новим виміром “пострадянської модернізації” стало те, що Україна знов стоїть на роздоріжжі, вкотре в своїй історії, по якому модернізаційному сценарію розвиватися: периферійному (щодо західного світу економіки) або по імперському. На кожному з цих шляхів Україну очікують свої втрати і свої надбання. Однак Україна має можливість робити вибір, а така ситуація рідко виникала в українській історії.

Важливим здобутком в дослідженні модернізаційних процесів стала рецензована монографія Г.Ф.Турченко. Її особливість полягає в тому, що модернізаційні процеси розглядаються в контексті регіоналістики, що саме по собі вже є но-

ваторством. Авторка відзначає, що процес інтеграції Півдня України в єдиному національно-територіальному комплексі України тривав багато десятиліть, причому кожен історичний період надавав йому специфічних рис. Надзвичайно інтенсифікувався цей процес у роки Української революції 1917-1922 рр. Саме на революційному періоді і сфокусована увага монографії. Революція зруйнувала багато нашарувань минулого, у тому числі ті штучні перепони, що розділяли різні регіони України. Власне, одним із найголовніших завдань революції було об’єднання історично розчленованих, розірваних кордонами і адміністративними межами етнічних українських земель, їхня інтеграція в єдиному національно-державному організмі і формування модерної української нації.

У ході революції Південь, як і інші регіони України, зазнав глибокої внутрішньої трансформації. Плином подій він був втягнутий у загальноукраїнський суспільно-політичний процес, внаслідок якого відбулося його зближення з рештою української території. Хоча в ході революції цей процес не здобув логічного завершення – суверенності України. Сутність і результати внутрішньої трансформації її регіонів, у тому числі південноукраїнського, дають підстави роз-

глядати цей період як важливу складову формування модерної української нації, а значить – наближення до незалежності.

Важливо, що праця Г.Ф.Турченко є наступним кроком дослідження проблеми національно-територіальної інтеграції Півдня у складі України в контексті модернізаційних процесів, яка була започаткована монографією Турченко Ф.Г. і Турченко Г.Ф. “Південна Україна: модернізація, світова війна, революція (кінець XIX ст. – 1921 р.)”. Так що можна сподіватися на наступні дослідження у цьому дуже важливому напрямі.

В умовах національного відродження України, розбудови її державності, утвердження міжнародного авторитету важливого значення набуває всебічне дослідження маловідомих сторінок історії українського народу, пов’язаних із періодом Української революції, що ми і бачимо на сторінках рецензованої книги.

Монографія складається з п’яти розділів, вступу, висновків, іменного та географічного покажчиків. Кожна з частин завершується примітками, що дає змогу швидко ознайомитися з використаною джерельно-історіографічною базою. Авторкою книги поставлено ряд важливих завдань, серед яких пріоритетними є:

Характеристика процесів, які віддзеркалюють інтеграцію Півдня в національно-територіальному комплексі України (XIX – поч. XX ст.)

З’ясування особливості становища Півдня України в добу Центральної Ради, Української Держави П.Скоропадського, Директорії УНР; більшовицького та білогвардійських режимів.

Показ змін у ставленні до української національної ідеї, які відбулися в 1918-1921 рр. у селянсько-повстанському, зокрема, махновському середовищі.

У модерній історії України південний регіон відіграв особливу роль, яка ще адекватно не оцінена історичною наукою. Капіталістична модер-

нізація регіону супроводжувалась інтенсивною соціальною мобілізацією, кардинальним оновленням соціальної структури, пробудженням національної свідомості. Регіон охопив процес українського націотворення. Південь поступово перетворювався в органічну частину національно-територіального комплексу України. Своєрідність цим процесам надавали територіальні тенденції, які формували тут регіональні ідентичності, що неоднозначно співвідносилися з українською національною ідентичністю.

Однак монографія має і певні недоліки. Аналізуючи повстансько-партизанський рух національного типу, Г.Ф.Турченко справедливо виділяє кримськотатарський рух та повстання німецькомовної національної меншини Півдня, проте не приділяє достатньої уваги існуванню єврейської самооборони і ролі польського населення у повстанській боротьбі. Авторка чітко виділяє головні сили, які впливали на південно-українську територію, – українські націоналісти, більшовики, білогвардійці (денікінці та врангелівці), а також виділяє як самостійне явище махновщину, яка проявлялася в утопічних проєктах бездержавного суспільства. Однак ще однією силою було повстале селянство, яке намагалось реалізувати ідеали “селянської вольниці” і проявляло себе у вигляді створення “селянських республік” – Висунської та Баштанської. Слід було звернути більшу увагу на фактор “місцевих” інтересів селянства, які протистояли модернізаційним процесам на Півдні України в першій чверті XX ст.

Проте вказані недоліки не впливають на загальне позитивне враження від монографії, яка є важливим внеском у регіональні дослідження історії і буде корисною для викладачів, студентів, усіх, хто цікавиться історичним минулим України.

Надійшла до редколегії 22.05.2006 р.